

УДК 378.147

Ткачук Андрій

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка***ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ
ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ» ПРИ ВИКЛАДАННІ
НОРМАТИВНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ»**

Стаття присвячена особливостям вивчення студентами вищих педагогічних навчальних закладів при викладанні нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі» системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, як складової частини комплексу заходів і засобів з охорони праці застрахованих робітників, що дозволяє зменшити, компенсувати та попередити негативні наслідки впливу виробничих чинників. Розглянуті такі її основні компоненти, як: 1) загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві, втрати працездатності; 2) загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття; 3) загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Проаналізовано сучасний стан виробничого і невиробничого травматизму та обсяги професійних захворювань в Україні.

Ключові слова: охорона праці в галузі, загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Постановка проблеми. За статистичними даними Держпраці [7] в Україні, навіть в останні 3 роки, коли чисельність населення на підконтрольній території не перевищує фактично 40 млн. осіб, на виробництві щороку до 4 тис. осіб отримують професійні захворювання, до 35 тис. працюючих травмуються і до 800 тис. осіб гине. І це без врахування статистики по загиблим і пораненим військовослужбовцям й співробітникам силових і правоохоронних структур в зоні АТО, де лише за офіційними даними станом на вересень 2017 р. загинуло понад 4 тис. військовослужбовців ЗСУ та майже 13 тис. поранено (з них 9 тис. в ході бойових дій), а небойові втрати сил АТО внаслідок розстрілу співслужбовців, необережного поводження зі зброєю, ДТП, суїцидів та ін. вже перевищили 1,4 тис. людей. В той же час від нещасних випадків невиробничого характеру в Україні щороку гине до 35 тис. осіб, в тому числі: в наслідок дорожньо-транспортних пригод гине до 4 тис. осіб і страждає до 40 тис. людей; від отруєння алкоголем гине до 7 тис. осіб; внаслідок самогубств – до 13 тис. осіб, тонуть – до 4 тис. осіб та до 1 тис. гине від ураження електричним струмом. Щороку в Україні трапляється до 70 тис. пожеж в яких гине до 4 тис. осіб (з них до 200 дітей), при цьому сукупні матеріальні збитки сягають мільярдів гривень. При цьому в Україні щорічно до 12 тис. людей стають інвалідами лише внаслідок профзахворювань та трудових ушкоджень а чисельність пенсіонерів внаслідок трудового каліцтва вже перевищила 250 тис.; щорічна загальна сума виплат на фінансування пільгових пенсій та пенсій з трудового каліцтва, відшкодування заподіяної шкоди потерпілим на виробництві та інших виплат, пов'язаних із незадовільними умовами праці, перевищує 9 млрд. грн. Всього в Україні в 2013 р. налічувалось до 2 млн. інвалідів [6].

В цьому контексті вивчення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, як складової частини комплексу заходів і засобів з охорони праці робітників, що дозволяє зменшити, компенсувати та попередити негативні наслідки впливу виробничих чинників, потребує додаткової уваги до таких її основних компонентів, як: 1) загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві, втрати працездатності; 2) загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття; 3) загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Поряд з цим, згідно Закону України «Основи законодавства України про

загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР (в редакції від 01.01.2017), загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в ін. випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків роботодавцем, а також бюджетних та ін. джерел, передбачених законом. Право на забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням мають лише застраховані громадяни України. Проте в останні роки до законодавства у сфері соціального страхування було внесено нові положення, що суттєво погіршують права працівників та умови їх соціального захисту. Тому вивчення питання стосовно функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування завжди є і буде актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз міністерської навчальної програми нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі» [8] свідчить про необхідність більш детального опрацювання студентами педагогічних ВНЗ такої теми, як «Загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні». Проте, саме цей аспект залишається недостатньо висвітленим.

Метою статті є розгляд особливостей вивчення загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні студентами вищих педагогічних навчальних закладів при викладанні нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі».

Методи дослідження: вивчення, порівняльний аналіз, узагальнення, систематизація науково-методичної та науково-практичної літератури з теми дослідження; системний і проблемно-пошуковий методи для обґрунтування шляхів удосконалення процесу вивчення загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Під час вивчення даного матеріалу студентам слід наголосити, що основними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні з наданням відповідних соціальних послуг та матеріального забезпечення є: 1) пенсійне страхування: пенсії за віком, по інвалідності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства); пенсії у зв'язку з втратою годувальника; медичні профілактично-реабілітаційні заходи; допомога на поховання пенсіонерів; пенсія по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; пенсія у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; 2) страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності: допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною); допомога по вагітності та пологах; 3) страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: профілактичні заходи по запобіганню нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням; відновлення здоров'я та працездатності потерпілого; допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; відшкодування збитків, заподіяних працівникові каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним своїх трудових обов'язків; допомога на поховання осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; 4) страхування на випадок безробіття: допомога по безробіттю; відшкодування витрат, пов'язаних із професійною підготовкою або перепідготовкою та профорієнтацією; дотація

роботодавцю для працевлаштування безробітних, у тому числі молоді на перше робоче місце; допомога на поховання безробітного; профілактичні заходи, спрямовані на запобігання настанню страхових випадків [1].

Поряд з цим, суб'єктами загальнообов'язкового державного соціального страхування є застраховані громадяни, страхувальники і страховики. Застрахована особа – фізична особа, на користь якої здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування, – яка сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачується чи сплачувався у встановленому законом порядку єдиний соціальний внесок. Страхувальники – роботодавці (власники підприємств, установ, організацій або уповноважений ними орган незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання і фізичні особи, які використовують найману працю) та ін. особи, які зобов'язані сплачувати єдиний соціальний внесок. Страховиками є цільові страхові фонди з: пенсійного страхування (Пенсійний фонд України); страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, медичного страхування (Фонд соціального страхування України); страхування на випадок безробіття (Державна служба зайнятості – Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття). Страхові фонди беруть на себе зобов'язання щодо надання застрахованим особам матеріального забезпечення і соціальних послуг при настанні страхових випадків. Загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню підлягають: 1) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту): а) на підприємствах, в організаціях, установах незалежно від їх форм власності та господарювання; б) у фізичних осіб; 2) особи, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності. Особи, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, одержують свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів страхування та документом суворої звітності. Посвідчення застрахованої особи має номер, що відповідає номеру облікової картки застрахованої особи в Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування і не змінюється протягом усього життя застрахованої особи.

Крім того, згідно Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. №2464-VI (в редакції від 11.10.2017), єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це консолідований страховий внесок на пенсійне страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, медичне страхування, страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, страхування на випадок безробіття, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Платниками єдиного внеску є: 1) роботодавці; 4) фізичні особи – підприємці, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування; 5) особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а саме наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, в тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності; 15) особи, які беруть добровільну участь у системі загальнообов'язкового

державного соціального страхування. Єдиний соціальний внесок нараховується на суму нарахованої кожній застрахованій особі заробітної плати за видами виплат, які включають основну та додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, що визначаються відповідно до Закону України «Про оплату праці», та суму винагороди фізичним особам за виконання робіт (надання послуг) за цивільно-правовими договорами; на суму грошового забезпечення кожної застрахованої особи, оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності, що здійснюється за рахунок коштів роботодавця, та допомоги по тимчасовій непрацездатності, допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами; допомоги або компенсації відповідно до законодавства. Мінімальним страховим внеском є сума єдиного внеску, що визначається розрахунково як добуток мінімального розміру заробітної плати на розмір внеску, встановлений законом на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід), та підлягає сплаті щомісяця. Єдиний соціальний внесок встановлюється у розмірі 22 % до бази нарахування єдиного внеску.

У процесі вивчення теми «Загальнообов'язкове державне соціальне страхування» обов'язково потрібно наголосити про те, що страховий стаж – це період (строк), протягом якого особа підлягала загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню та за який щомісяця сплачено (нею, роботодавцем) страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок. Він обчислюється в місяцях за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку відомостей про застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. Якщо сума сплачених за відповідний місяць страхових внесків менша, ніж мінімальний страховий внесок, цей період зараховується до страхового стажу за формулою: $ТП = Св : В$, де ТП – тривалість періоду, що зараховується до страхового стажу та визначається у місяцях; Св – сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, сплаченого за відповідний місяць; В – мінімальний розмір страхового внеску за відповідний місяць. Період відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, отримання виплат за окремими видами соціального страхування, крім пенсій усіх видів (за винятком пенсії по інвалідності), включається до страхового стажу як період, за який сплачено страхові внески виходячи з розміру мінімального страхового внеску. Для того, щоб громадянин України, який не є найманим працівником, або якому потрібно докупити недостаючий страховий стаж, взяв добровільну участь у системі державного соціального страхування, йому необхідно заключити договір про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, на строк не менший 1 року (крім договорів про одноразову сплату). При цьому сума сплаченого єдиного внеску за кожен місяць такого періоду не може бути меншою за мінімальний страховий внесок [2; 5].

Слід звернути увагу студентів на те, що допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується лише застрахованим особам залежно від страхового стажу в таких розмірах: 1) 50 % середньої заробітної плати – застрахованим особам, які мають страховий стаж до 3 р.; 2) 60 % середньої заробітної плати – застрахованим особам, які мають страховий стаж від 3 до 5 р.; 3) 70 % середньої заробітної плати – застрахованим особам, які мають страховий стаж від 5 до 8 р.; 4) 100 % середньої заробітної плати – застрахованим особам, які мають страховий стаж понад 8 р. Сума допомоги по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною або хворим членом сім'ї) в розрахунку на місяць не повинна перевищувати розміру максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, з якої сплачувалися страхові внески до Фонду [3].

В той же час, застрахованим особам розмір допомоги по безробіттю визначається у

% до їх середньої заробітної плати залежно від страхового стажу, але не менше ніж мінімальний розмір допомоги по безробіттю, встановлений правлінням Фонду для цієї категорії осіб: 1) до 2 р. – 50 %; 2) від 2 до 6 р. – 55 %; 3) від 6 до 10 р. – 60 %; 4) понад 10 р. – 70 %. Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру: 1) перші 90 календарних днів – 100 %; 2) протягом наступних 90 календарних днів – 80 %; 3) у подальшому – 70 %. Виплата допомоги по безробіттю особам, які звільнилися з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин починається з 91-го календарного дня. Допомога по безробіттю не може перевищувати 4-го розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб [4].

І вже тепер особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років за наявності страхового стажу не менше 15 років по 31.12.2017 р. Починаючи з 01.01.2018 р. право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років мають особи за наявності страхового стажу: 1) з 01.01.2018 р. по 31.12.2018 р. – не менше 25 років; ... ; 11) починаючи з 01.01.2028 р. – не менше 35 років. У разі відсутності, починаючи з 01.01.2018 р., достатнього страхового стажу, право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 63 роки мають особи за наявності страхового стажу: 1) по 31.12.2018 р. – від 15 до 25 років; ... ; 11) починаючи з 01.01.2028 р. – від 25 до 35 років. У разі відсутності, починаючи з 01.01.2019 р., достатнього страхового стажу, право на призначення пенсії за віком мають особи після досягнення віку 65 років за наявності страхового стажу: 1) з 01.01.2019 р. по 31.12.2019 р. – від 15 до 16 років; ... ; 10) починаючи з 01.01.2028 р. – від 15 до 25 років [2].

Висновки. Таким чином, вивчення нових особливостей загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні є необхідною умовою подальшого вдосконалення засобів і технологій сучасного навчального середовища в контексті нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі».

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР.
2. Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV.
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 р. №1105-XIV.
4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 р. № 1533-III.
5. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI.
6. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2015р. [Елек. ресурс] – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua>.
7. Статистичні дані виробничого травматизму Держпраці України за 2015-2017 рр. [Елек. ресурс] – Режим доступу: <http://dsp.gov.ua/>
8. Типова навчальна програма нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі» для вищих навчальних закладів для всіх спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями «спеціаліст», «магістр» / Розробники: О.І. Запорожець, К.Н. Ткачук та ін. – К., 2011. – 15 с.

Tkachuk Andreiy

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

FEATURES OF THE STUDY OF THE THEME «COMPULSORY STATE SOCIAL INSURANCE» DURING THE TEACHING OF NORMATIVE DISCIPLINE «LABOR PROTECTION IN THE INDUSTRY»

The article is devoted to the peculiarities of the study of students of higher pedagogical educational institutions during the teaching of the normative discipline «Labor protection in the industry» of the system of compulsory state social insurance in Ukraine as an integral part of the complex of measures and means for the

protection of the work of insured workers, which allows to reduce, compensate and prevent negative consequences of the influence of production factors. Considered its main components, such as: 1) compulsory state social insurance against accidents and occupational diseases in the workplace, disability; 2) compulsory state social insurance against unemployment; 3) compulsory state pension insurance. The conditions of provision of the corresponding social services and material support for such types of social insurance are analyzed as: 1) pension insurance: old-age pension, disability due to general illness (including non-work-related injuries, childhood disabilities); survivors' pensions; medical preventive and rehabilitation measures; assistance for the burial of pensioners; disability pension due to an accident at work or occupational disease; a survivor's pension who died as a result of an accident at work or a occupational disease; 2) insurance in connection with temporary incapacity for work: temporary incapacity benefit (including care for a sick child); pregnancy and childbirth assistance; 3) insurance against accidents at work and occupational diseases that caused disability: preventive measures for the prevention of accidents at work and occupational diseases; restoration of health and efficiency of the victim; temporary incapacity benefit due to an accident at work or occupational disease; compensation for damages caused to the employee by injury or other damage to health related to the performance of his work duties; assistance for the burial of persons who have died as a result of an industrial accident or occupational disease; 4) unemployment insurance: unemployment benefit; reimbursement of expenses related to vocational training or retraining and vocational guidance; a subsidy to the employer for the employment of the unemployed, including young people at the first workplace; assistance for the burial of the unemployed; preventive measures aimed at preventing the occurrence of insured events.

Keywords: labor protection in the industry, compulsory state social insurance.

Ткачук Андрей

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
**ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ ТЕМЫ «ОБЩЕОБЯЗАТЕЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ
СОЦИАЛЬНОЕ СТРАХОВАНИЕ» ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ НОРМАТИВНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ
«ОХРАНА ТРУДА В ОТРАСЛИ»**

Статья посвящена особенностям изучения студентами высших педагогических учебных заведений при преподавании нормативной дисциплины «Охрана труда в отрасли» системы всеобязательного государственного социального страхования в Украине, как составной части комплекса мер и средств по охране труда застрахованных работников, что позволяет уменьшить, компенсировать и предупредить негативные последствия влияния производственных факторов.

Ключевые слова: охрана труда в отрасли, всеобязательное государственное социальное страхование.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ткачук Андрій Іванович – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: теорія та методика викладання нормативних дисциплін «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі» у вищих навчальних закладах.

УДК 37.08

Філімонова Ірина

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ- ТЕХНОЛОГІВ У ГАЛУЗІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена проблемі діагностики сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців професійної освіти. Упровадження компетентнісного підходу передбачає обов'язкове прогнозування результативної складової, що вимагає адекватних змін у системі оцінювання навчальних досягнень як важливої ланки навчального процесу. Автор розкрила особливості оцінювання навчальних досягнень майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій; визначила і охарактеризувала критерії (мотиваційно-ціннісний, гностично-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) професійної компетентності, що дозволять забезпечити успішний результат навчання та надати майбутнім фахівцям високий рівень знань, умінь та навичок; дослідила систему показників, які характеризують